

TRANSFORMATSIYALANADIGAN ELEMENTLARGA EGA CHARM BUYUMLAR DIZAYNI BO'YICHA ILMIY MANBALAR TAHLILI

Samiyeva G.O

Buxoro davlat texnika universiteti dotsenti,

Jo'rayeva E.A

M28-25YeSM guruhi magistri

Annotatsiya: *Maqolada transformatsiyalanadigan (o'zgartiriladigan) elementlarga ega charm buyumlar dizayni bo'yicha mavjud ilmiy manbalar tizimli tahlil qilinadi. Transformatsion dizaynning nazariy asoslari, modulli konstruksiyalash, charm materiallarning fizik-mexanik xususiyatlari, ergonomika talablari hamda barqaror moda tamoyillari o'rganiladi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, transformatsion konstruksiyalar haqida umumiy ilmiy yondashuvlar yetarli bo'lsa-da, aynan charm buyumlar segmenti bo'yicha ilmiy izlanishlar kam. Ushbu bo'shliq transformatsion charm buyumlar dizaynining dolzarbligini oshirib, yangi ilmiy metodologiyani ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydi.*

Kalit so'zlar: *transformatsion dizayn, charm buyumlar, modullik, ergonomika, barqaror moda, materialshunoslik, aksessuar dizayni, konstruksiyalash.*

Zamonaviy moda industriyasida mahsulotlarning funksional moslashuvchanligi va modullik darajasi oshib bormoqda. Transformatsion dizayn tizimlarining rivojlanishi iste'molchilarning ko'p funksiyali, ixcham va estetik jihatdan jozibador buyumlarga bo'lgan ehtiyojini qondirishga qaratilgandir. Biroq ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, transformatsion konstruksiyalar bo'yicha asosiy ilmiy tadqiqotlar kiyim, tekstil va texnik buyumlar yo'nalishida olib borilgan. Charm buyumlar – ayniqsa sumka, portfel, belbog', ryukzak kabi aksessuarlar – bo'yicha ushbu yondashuvning ilmiy asoslari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shu sababli charm buyumlarning transformatsion dizaynini ilmiy jihatdan asoslash amaliy va nazariy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Transformatsion dizaynning konseptual poydevori G. Simonning "The Sciences of the Artificial" (1969) asarida o'z ifodasini topgan bo'lib, unda o'zgaruvchan tizimlar, moslashuvchan modullar va funksional konvertatsiya jarayonlari ilmiy jihatdan asoslangan [1]. V. Papanek (1985) dizaynning ekologik, ijtimoiy va funksional jihatlariga e'tibor qaratib, ko'p funksiyali buyumlar yaratishning zarurligini ta'kidlaydi. D. Normanning "The Design of Everyday Things" (2013) asari transformatsion buyumlarda muhim bo'lgan ergonomik muammolar – foydalanish qulayligi, intuitiv harakatlar ketma-ketligi va xavfsizlikni ochib beradi [2-3].

Modulli dizayn bo'yicha Ulrich va Eppinger (2015) tomonidan ishlab chiqilgan yondashuv qismlarni almashtirish, qayta yig'ish va strukturalarni o'zgartirish imkonini beruvchi konstruktsion tizimlarni yaratish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Bu

tamoyillar charm buyumlarda transformatsion elementlar integratsiyasi uchun metodologik baza yaratadi [4].

Charm materiallarning fizik-mexanik xususiyatlari transformatsion tizimlarning barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Sharphouse (1989), Heidemann (1997) va Covington (2009) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda charmning elastikligi, yirtqlikka chidamliligi, buklanish radiusi, zichlik darajasi va tikuvdan keyingi deformatsiyalari chuqur o'rganilgan. Transformatsion buyumlarda bu ko'rsatkichlar har bir mexanik o'zgarish jarayonida o'z ahamiyatini namoyon qiladi [5-7].

Sicard (2015) charmga ishlov berishning zamonaviy texnologiyalarini – lazer kesimi, perforatsiya, kollaj, kompozit ulanishlar – tahlil qilib, charmning konstruksiyaviy imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Ammo mavjud ilmiy adabiyotlar transformatsiya mexanizmlarini charm materialining maxsus xususiyatlari bilan bog'lay olmayapti – bu dolzarb ilmiy bo'shliqdir [8].

Thornton (2012) charm aksessuarlar hazirlanishi, tikuv texnologiyasi va shakl tuzilishini o'rgangan bo'lsa-da, transformatsion konstruksiyalar bo'yicha aniq metodik yondashuv mavjud emas. Simoes (2018) va Fiore (2010) kompyuter modellashtirishning aksessuar dizaynidagi o'rnini ko'rsatib, CAD/CAM dasturlari orqali charm buyumlarning murakkab konstruksiyalarini loyihalash imkoniyatlarini ochib bergan. Biroq transformatsion dizayn bilan bog'langan kompleks ilmiy yondashuvlar yetarlicha emas [9-11].

Sanders va McCormick (1993) ergonomikaning massani taqsimlash, tutqich shakli, harakat erkinligi va foydalanish qulayligi kabi fundamental tamoyillarini taklif etadi. Transformatsion buyumlar uchun ergonomik parametrlar ikki yoki undan ortiq konfiguratsiyada baholanishi talab etiladi. Karwowski (2006) tomonidan taklif etilgan antropometrik modellar charm buyumlarning o'zgaruvchan shaklda qulayligini ta'minlash uchun ilmiy asos bo'la oladi [12-13].

Fletcher (2014) va Gwilt (2020) barqaror moda konsepsiyalarini, resurs tejash, kam iste'mol qilish, mahsulotni uzoq muddatli ishlatish tamoyillarini tahlil qilgan. Transformatsion charm buyumlar ushbu tamoyillarni amalda aks ettiradi, chunki bitta buyumning bir nechta vazifani bajarishi ekologik barqarorlikni oshiradi. Ammo ilmiy adabiyotlarda charm aksessuarlarining transformatsion dizayni barqaror moda nuqtai nazaridan yetarli o'rganilmagan [14-15].

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, transformatsion dizaynning nazariy asoslari to'liq ishlab chiqilgan bo'lsa-da, charm buyumlar dizayni bo'yicha qo'llanishi ilmiy jihatdan yetarli darajada ochilmagan. Charmning fizik-mexanik xususiyatlari transformatsion jarayonga moslashtirilishi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar kam. Shuningdek, ergonomika va CAD modellashtirish bo'yicha mavjud ilmiy ishlanmalar charm buyumlar segmentida transformatsion konstruksiyalarni yaratish uchun hali integratsiya qilinmagan. Bu esa yangi ilmiy izlanishlar uchun keng imkoniyatlarni ochadi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyotlar tahlili asosida shuni aytish mumkinki, transformatsiyalanadigan charm buyumlar dizayni ilmiy asoslari hali to'liq shakllanmagan. Transformatsion dizaynning umumiy tamoyillari mavjud bo'lsa-da, charm-attorlik buyumlari konstruksiyasi, ergonomik talablari va texnologik xususiyatlari bo'yicha ilmiy izlanishlar yetarlicha o'rganilmagan. Shu sababli mazkur yo'nalishda ilmiy tadqiqotlar olib borish dolzarb, ilmiy yangilikka ega va amaliy jihatdan muhim hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. H.Simon, (1969). The Sciences of the Artificial. MIT Press.
2. V.Papanek, (1985). Design for the Real World. Thames and Hudson.
3. D.Norman, (2013). The Design of Everyday Things. MIT Press.
4. K.Ulrich, & S.Eppinger, (2015). Product Design and Development. McGraw-Hill.
5. J.Sharphouse, (1989). Leather Technician's Handbook. Leather Producers' Association.
6. E.Heidemann, (1997). Fundamentals of Leather Manufacturing. Eduard Roether KG.
7. A.Covington, (2009). Tanning Chemistry. Cambridge: Royal Society of Chemistry.
8. M.Sicard, (2015). The Art of Leather Craft. Thames & Hudson.
9. S.Thornton, (2012). Fashion Accessory Design. Laurence King.
10. J.Simoes, (2018). Digital Methods in Accessory Design. Springer.
11. A. M. Fiore, (2010). Understanding Aesthetics for the Design Professions. Fairchild.
12. M.Sanders, & E.McCormick, (1993). Human Factors in Engineering and Design. McGraw-Hill.
13. W.Karwowski, (2006). International Encyclopedia of Ergonomics and Human Factors. CRC Press.
14. K.Fletcher, (2014). Sustainable Fashion and Textiles. Routledge.
15. A.Gwilt, (2020). A Practical Guide to Sustainable Fashion. Bloomsbury.